

תוכנית כנס אקדמי-ציבורי: "מקרקעי ישראל, לאן" ?

10 במאי 2007, מוסד נאמן, הטכניון, חיפה

מקרקעי ישראל והאוכלוסייה הערבית

ד"ר סנדי קדר

הפקולטה למשפטים

אוניברסיטת חיפה

© לא לפרסום ללא אישור המחבר

sandy@law.haifa.ac.il

משטר המקרקעין בישראל מקולקטיביזם לאומי להפרטה סלקטיבית

גיבושו של משטר המקרקעין: 1948-שנות השישים.

- המהפכה הקרקעית הראשונה: **קולקטיביזם לאומי**.
- **הלאמת קרקעות** מערבים וקרקע ללא בעלות פורמלית.
- שליטה ריכוזית ב 93% מן המקרקעין באמצעות מנהל מקרקעי ישראל ומועצת מקרקעי ישראל. **הקצאה סלקטיבית** של זכויות מגבלות במקרקעין (זכות להחזיק ולהשתמש) במגזר היהודי בלבד.

שינוי משטר המקרקעין - שנות ה 90 ואילך.

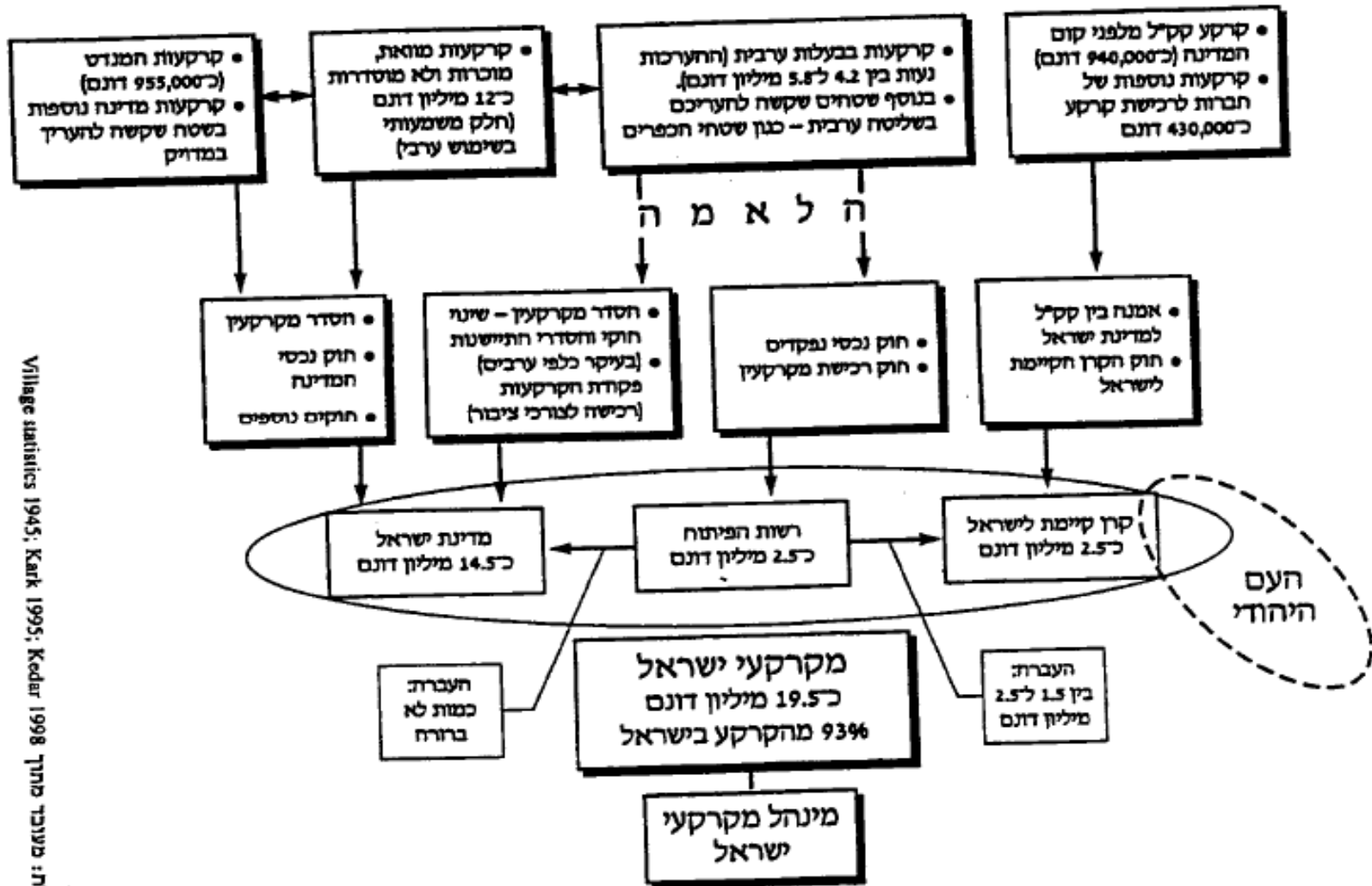
- המהפכה הקרקעית השניה - הפרטה לאומית.
- תהליך הקנייניזציה מפלח את הקבוצות – חלק מקבלות זכויות קניין חזקות וחלק הופכות למשוללות זכויות.

מתוך דו"ח ועדת אור (2003)

■ "בשנים הראשונות לקיומה נטלה המדינה לידיה שטחים נרחבים של אדמות ערבים. חלק הארי של שטחים אלה היה רכוש נטוש שהועבר (בשלב ראשון) לידי האפוטרופוס לנכסי נפקדים. אדמות אחרות הועברו לידי המדינה במגוון של עילות משפטיות, ובכלל זה אדמות שהוכרזו כשטחים סגורים לצורכי ביטחון או אימונים צבאיים, ואדמות שהופקעו לצורכי ציבור ולצורכי פיתוח. כן הועברו לניהול המדינה נכסי ההקדש המוסלמי."

■ " פעולות ההפקעה היו רתומות בבירור ובמוצהר לאינטרסים של הרוב היהודי. האדמות הועברו לידי גופים, כמו הקרן הקיימת, המיועדת על פי הגדרתה לשרת את ההתיישבות היהודית, או מינהל מקרקעי ישראל, אשר על פי דפוסי ניהולו שירת אותו היעד. על האדמות המופקעות קמו מאות יישובים יהודיים, כולל ערים חדשות כנצרת עילית וככרמיאל. בתודעה הקיבוצית של החברה הערבית נתפשו ההפקעות המסיביות של שנות החמישים והשישים כמפעל נישול."

הלאמת הקרקעות

מקורות: מעובד מחדר קודר 1998; Kedar 1995; Karik 1995; Village statistics 1945.

אורן ו: העברת בעלות ורכישת "מקרקעי ישראל"

שנות ה-80 ואילך

תהליכי ההפרטה: מי למעלה מי למטה

- תהליכי ההפרטה מתרחשים באופן הדרגתי, 1977, או 1985 (חוק ההסדרים תכנית הייצוב).
- מקולקטיביזם להפרטה סלקטיבית (בריאות, חינוך, לרבות אוניברסיטאות, בנקים, חברות ממשלתית תקשורת, בדרך דואר, חברת החשמל וכו').
- הפרטה זוחלת של מקרקעי ישראל.

השינוי במקרקעין תופסים תאוצה בשנות התשעים ואילך

- **מגזר העירוני המבוסס** (חוכרים לדורות) מהוון זכות החכירה ועד בעקבות דו"ח ועדת גדיש מעבר לבעלות (החלטה 1066)
- **במגזר הכפרי**, החל מ 1992 (החלטה 533) תהליכים של לגליזציה והענקת זכויות משמעותיות במגזר הכפרי למרות בג"צ הקרקעות.
- לדוג' הצעות החלטה 158 ו 161 שהתקבלו בישיבתה האחרונה של מועצת מקרקעי ישראל – הענקת זכויות מגורים ומסחר נרחבות למגזר הכפרי.
- בניה בלתי חוקית מסיבית בישובים הכפריים. חלק ניכר ממנה זוכה ללגליזציה.
- השבחת זכויות והעברת זכויות למחזיקים נוספים כגון בריכות המלח בעתלית ואילת. תהליכים דומים ביחס ליכין חק"ל.
- **הקצאת חוות בודדים.**
- **מאחזים "בלתי מורשים"** זוכים לתמיכה (דו"ח טליה ששון) וכן הגנה משפטית ופיזית – למשל שב"מ.

מה באשר למעמדם של הערבים?

- תהליכי הלאמה והפקעה מתמעטים (לא נשאר הרבה)
- חריג עיקרי: הסכסוך עם הבדואים בנגב
- הדיון העיקרי – שאלות של ההקצאה.
- רטוריקה מסוימת של שוויון במקרקעין (קעדאן, בג"צ הקרקעות, אזורי עדיפות לאומית). פערים משמעותיים ביישום.
- הקצאת קרקעות, זכויות תכנון, שטחי שיפוט, אזורים סגורים כגון שטחי אימונים, שמורות טבע וכו'.
- זכויות ביחס לעבר פליטים פנימיים/נפקדים נוכחים (כגון איקרית/ברעם)
- מעמדה של קק"ל ורפורמות במקרקעי ישראל ומנהל מקרקעי ישראל.

בג"צ קעדאן נ' קציר

בג"צ קעדאן ובג"צ הקרקעות

- בקעדאן: "השוויון הוא מערכי היסוד של מדינת ישראל. כל רשות בישראל - ובראשן מדינת ישראל, רשויותיה ועובדיה - חייבת לנהוג בשוויון בין הפרטים השונים במדינה... חובתה של המדינה לנהוג בשוויון משתרעת על כל פעולותיה. היא חלה, איפוא, גם לעניין הקצאת מקרקעי המדינה." בכך לכאורה קבע נורמה של הקצאה שוויונית .
- "הלכה למעשה אין פנייה להקמת יישוב קהילתי לערבים בלבד. בפועל אין מדינת ישראל מקצה מקרקעין אלא לישובים קהילתיים יהודיים. התוצאה ("האפקט") של מדיניות ההפרדה הנוהגת כיום היא מפלה, גם אם המניע להפרדה אינו הרצון להפלות"
- אך בפסק הדין נותרים מספר "שסתומי ביטחון" כגון שיקולי בטחון, קק"ל, סוגי התיישבות. כמו כן – "תקדים צופה פני עתיד".
- בג"צ הקרקעות (244/00) עניינו של ערך הגשמת צדק חלוקתי בהקצאת מקרקעין על ידי מינהל מקרקעי ישראל... בחלוקה החברתית הצודקת של משאבים, חברתיים ואחרים. החובה לשקול שיקולים של צדק חלוקתי היא חלק בלתי נפרד מסמכותה של רשות מינהלית .

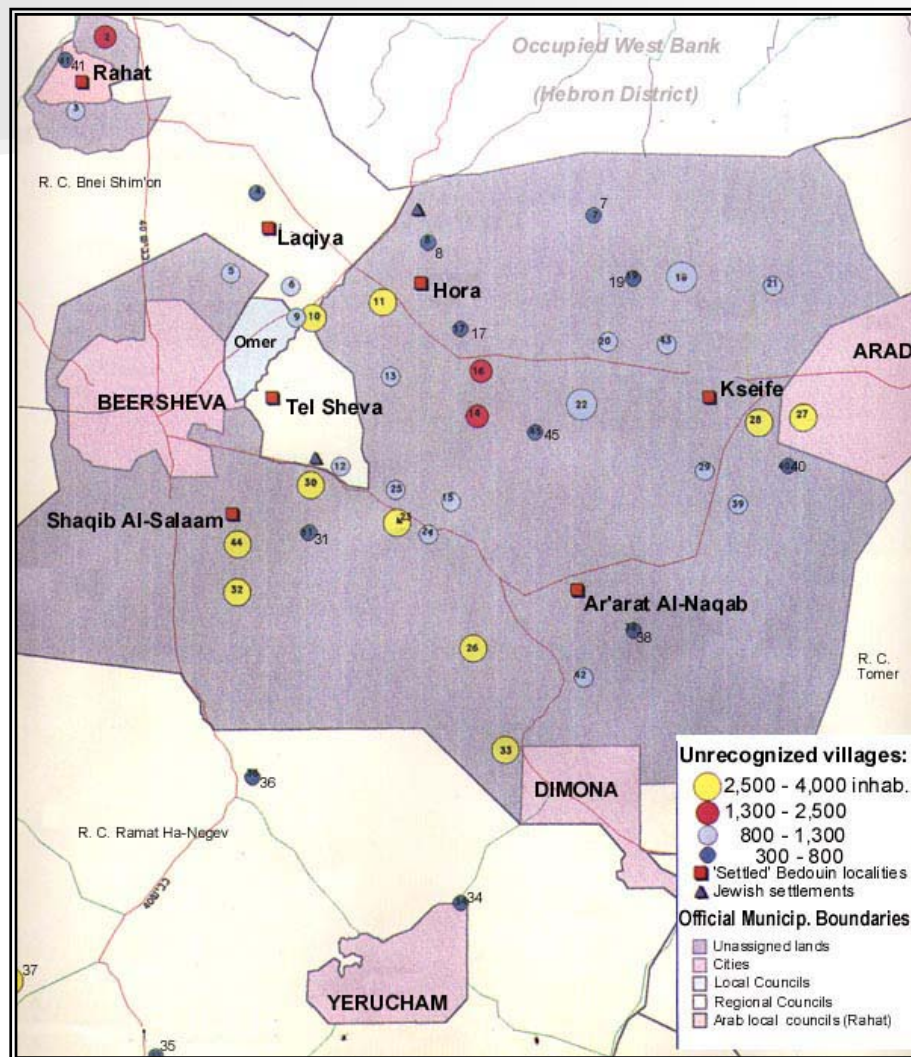
החלטות לאחר קעדאן ובג"צ הקרקעות

■ ע"א הסוללים נ' מנהל מקרקעי ישראל ומשפחת דווירי.

■ ד"נ הסוללים.

■ בשג"ץ 1271/07, דחיית קבלתם של פאתנה אבריק ואחמד זבידאת ליישוב רקפת.

הבדווים באזור הסייג

המצב הפורמאלי

- הבדואים מחוץ לעיירות המוכרות מוגדרים כפולשים ומסיגי גבול.
- לכן הם לא מקבלים משאבים בסיסיים, כגון מיים חשמל, בריאות וכו'.
- מתבצעות פעולות הריסה.
- תהליך הסדר קרקעות פורמאליסטי.

מתוך ועדת אור על הבדואים

■ "סכסוך קרקעות קיים מאז ימיה הראשונים של המדינה בין המדינה לבין הבדואים. המדיניות הממשלתית חתרה לרשום את מרבית האדמות שהיו בשימוש הבדואים בגליל ובנגב על שמה, ולרכז את הבדואים במספר יישובים מתוכננים. מדיניות זו נתקלה בהתנגדות הבדואים, אשר טענו לזכויות בקרקע."

■ "בעיה אחרת, הנוגעת בעיקרה לאזרחים הבדואים, היא בעיית היישובים הערביים שלא קיבלו הכרה רשמית ממשרד הפנים. יישובים צמחו כתוצאה מבנייה בלתי-מאושרת, לרוב על אדמות מדינה, של מי שביקשו להקים בתי מגורים בסמוך או בתוך אדמות, אשר לטענתם נמצאות בשימושם. במשך השנים קמו כמה עשרות ריכוזי בתים כאלה, ומתגוררים בהם כ-70,000 איש בנגב וכ-10,000 בגליל. מאחר שהיישובים אינם מוכרים, לא סופקו להם תשתיות ושירותים, ובמקומות רבים הם חסרו מים זורמים, חשמל, כבישים או ביוב, ולא קמו בהם מרפאות ובתי ספר. הרשויות הכירו בדיעבד במספר קטן של יישובים כאלה בצפון. הרוב הגדול של תושבי היישובים הבלתי מוכרים נדרשו לעבור למספר יישובים מרכזיים שתוכננו בעבורם. המדינה פעלה לאכיפת החוק ביישובים אלה ובשטחים המשמשים את תושביהם, לרבות על ידי הגשת תביעות משפטיות לסילוקם מהשטח וביצוע צווי הריסה של מאות בתים."

הודעת מנהל מקרקעי ישראל

מיום 21.9.06

הודעות הדוברת אספקת מים בישובי הבדואים (תאריך פרסום: 21/9/2006)

עתירה שהוגשה לבג"צ לחיבור מקבצים בלתי חוקיים לאספקת המים נדחתה, ונקבע כי הדרך למימוש זכויות לאספקת מים היא בהגשת בקשות פרטניות לוועדה להקצאת מי שתיה. בקשות כאלו הוגשו ונדחו, וערעור על כך נדון בפני בית הדין לעניני מים. להלן התקציר וכן פסק הדין מצ"ב.

וע 609/05 עבדאללה אבו מסאעד נ' נציב המים (מחוזי; רון שפירא; 13.09.2006) -
14 עמ'

העוררים, בדואים המתגוררים בנגב, הגישו ערר במסגרתו הם מבקשים להורות למשיבים לספק להם חיבורי מים בכפרים לא מוכרים בנגב.

הערר נדחה: דין הערר להידחות על הסף, מאחר וחל שיהוי לא מוצדק בהגשתו. יתר על כן, בעיית החיבור למים הינה בעיה משנית שנובעת מהנושא העיקרי והוא התיישבות הבדואים בנגב במבנים שהוקמו ללא אישורי בניה.

העוררים, **בעצם הקמתם של המבנים והישובים הבלתי מוכרים בנגב, ישובים הנבנים ללא היתרי בניה כחוק, משמיטים את הקרקע תחת טענתם.** קיימים פתרונות אכלוס חוקיים המוצעים לעוררים. אלו בוחרים שלא לעשות בהם שימוש, אלא לבנות שלא כחוק ולקבוע עובדות בשטח בעצם הקמת התיישבויות נוספות בלתי חוקיות בנגב.

שטרית לבדואים: לא נבנה יישוב לכל 10 משפחות

Ynet, 5/9/06

השר מאיר שטרית נפגש עם נציגי הבדואים ולא היסס לדבר בפניהם על הסיבות למציאות הקשה בה הם חיים: "על כל שטח שבכוונתנו לפתח תשתיות, קיימת תביעת בעלות מצד משפחה או שבט. העניין ייפתר רק כשתקבלו החלטה גורפת על מעבר לישובים קהילתיים". לאחר דבריו הקשים הבטיח למארחים כי יהיה "שר-על" לענייני הבדואים מאת: ענת ברשקובסקי

במהלך הביקור התייחס השר בהרחבה לבנייה הבלתי חוקית ביישובי הבדואים. "אלפים בונים בתים מבלי לשלם על הקרקע, ללא תכנון וללא אישור", אמר שטרית והפנה אצבע מאשימה כלפי חוסר שיתוף הפעולה של הבדואים עם הצעות המדינה כלפיהם. לדבריו, לו היו מתקבלות ההצעות שהועלו במהלך השנים, "כבר היו כאן ישובים קהילתיים, עם חינוך, עם תשתיות ועם כבישים".

הסיבה לדחיית ההסכמים וההצעות, לדברי שטרית, היא עימותים פנימיים בין השבטים הבדואים: "על כל שטח שבכוונתנו לפתח תשתיות, קיימת תביעת בעלות מצד משפחה או שבט בדואי אחר. העניין ייפתר רק כשהבדואים יקבלו החלטה גורפת על מעבר לישובים קהילתיים. בלי תביעות. לאחר שיהיה הסכם לא תהיה בנייה בלי חוק. לא תגידו לי עוד שאין לכם היכן לגור".

הארץ: 20/11/06

עתירה: לחבר הכפרים הבדווים הלא

מוכרים למים מאת ג'קי חורי

המרכז המשפטי עדאלה עירער היום (שני)
לבית המשפט העליון על פסק דין שדחה
בקשה לחבר כפרים בדווים למים.

[נ]טען עוד כי המדיניות הממשלתית
מפלה לרעה את האזרחים הערבים בנגב
גם על רקע התרת קיומן של עשרות חוות
בודדים בנגב, המשתרעות על אלפי
דונמים, שבהן מתגוררות משפחות
יהודיות בודדות. חוות אלו הוקמו ללא
היתר של רשויות התכנון, אך הדבר לא
מנע מהמדינה לספק להן מים, בתשתית
מודרנית, משוכללת פי כמה מזו
שהאזרחים הערבים-הבדווים מקווים
להשיג. בקשתם של האחרונים אינה
דורשת חיבור הבתים למים, אלא מדובר
בדרישה מינימלית, לספק נקודות לחיבור
למים מצינורות שכבר קיימים לאורך
הצירים המרכזיים באזור.

הודעת מנהל מקרקעי ישראל

מיום 14.4.07

- הבוקר ביצעו מפקחי מינהל מקרקעי ישראל בסיוע מפקחי הסיירת הירוקה פינוי פלישות של עיבודי חורף בשטחי מדינה המנוהלים על ידי המינהל בתחום שטח אש 526 בהיקף של 800 דונם ועוד כ 500 דונם פלישות באזור הסייג, דרומית ללקייה ודרומית לחורה. בסה"כ פונו היום כ 1300 דונם שנזרעו בתבואת חורף על אדמות מדינה שלא כחוק.
- ראוי לציין כי המינהל משכיר מדי שנה למעלה מ – 100,000 דונם לבדואים בסביבה בעלות של 2 שקלים בלבד לדונם.
- למרות זאת נדרשים פקחי המינהל לפנות מדי שנה למעלה מ 5,000 דונם שנזרעו בתבואת חורף באופן לא חוקי על אדמות מדינה. מראשית השנה פונו כבר למעלה מ 4,000 דונם אדמות מדינה עליהן השתלטו בדואים וזרעו אותן שלא כחוק.
- הפינוי שאובטח על ידי משטרת ישראל והמינהלה לתיאום פעולות אכיפה עבר ללא כל הפרעות.

30 מבנים נהרסו ביישוב בדווי לא מוכר בנגב

הארץ 8.5.07

■ **30 מבנים נהרסו ביישוב בדווי לא מוכר בנגב** מאת מיכל גרינברג ■
זוהי הפעם השישית השנה שבה הורסים מבנים בכפר אל-טוייל; מינהל מקרקעי ישראל: פונו 24 פלישות, לבעלי המבנים בתים ביישוב לקייה 30 מבנים, אוהלים ובתי פח, נהרסו היום (שלישי) בכפר הבדווי הלא מוכר אל-טוייל, הסמוך לצומת גורל בנגב. זוהי הפעם השישית בשנה החולפת שבה הורסים מבנים בכפר. ממועצת הכפרים הלא מוכרים מסרו כי ההריסות הותירו 100 איש ללא קורת גג.

הכפר הלא מוכר נמצא במאבק עם הרשויות זה זמן רב. תושבי המקום הועברו לאחר קום המדינה בידי הממשל הצבאי לאזורים הסמוכים לחורה ולקיייה, אך לא יכלו להישאר שם בגלל תביעות בעלות של משפחות אחרות, ולכן רבים מהם שבו ב-20 השנה האחרונות לאדמתם המקורית.

מינהל מקרקעי ישראל מסר בתגובה: "המינהל פינה היום 24 פלישות באזור צומת גורל. אלו פלישות שמתבצעות בפעם השביעית השנה, אל אותו המקום. לפולשים הם בתים ביישוב לקייה. המינהל פנה אוהלים, מגורי חיות וסככות".

פסק דין אבו גודה

■ לטענת המשיבים, הורי העותרים עברו על חוקי מדינת ישראל שעה שהקימו יישוביהם ללא תכנון כדן. שעה שאלה הם פני הדברים אין באפשרותם לדרוש שירותים מהמדינה בכל מקום שבו בנו ביתם.

במקום שאינו מתוכנן ליישוב אין זה אפשרי משפטית ומעשית להקים מבנים לצורכי חינוך (לרבות מבנים ניידיים).

■ השאלה הראשונה היא אם יש מקום להתערב בעמדת המשיבים שלפיה אין להקים גני ילדים ללא תכניות מיתאר המאפשרות את הקמתם.

■ **אין בתכניות המיתאר הקיימות כדי לאפשר הקמתם של גני ילדים בכפרי העותרים. לא נמצא מקום להתערבותנו בעמדת משרד החינוך המסרב להקים גני ילדים ללא תכניות מיתאר שיאפשרו את בנייתם. אכן, הקמתם של מוסדות חינוך צריכה להיעשות מתוך ראייה תכנונית ארוכת טווח.**

בג"ץ 8062/05 אינאס אל אטרש ואח' נ' שר הבריאות

■ טענות האגודה לזכויות האזרח:

■ המערכת החיסונית של העותרת נפגעה קשות בעקבות הטיפולים הכימיים האינטנסיביים שהיא עברה. שמירה על רמת היגיינה נאותה מהווה תנאי הכרחי להישרדותה של העותרת. החשיפה של העותרת לחום גבוה מגבירה את

■ הסיכון, שהיא תידבק במחלות מעיים, העלולות להיות הרות אסון עבורה. לכן, מיזוג ביתה של העותרת הוא צעד מתחייב להצלת חייה בנוסף, גם הזריקות שהיא מקבלת לחיזוק המערכת החיסונית חייבות להישמר בקירור בכל שעות היממה.

■ למעט בכפרים הבלתי-מוכרים בנגב, אין חולי סרטן בישראל ששומרים את תרופותיהם בשקית ממולאת בקרח או קרחום בשל סירובה של המדינה לחבר את בתיהם לחשמל חרף הידיעה, כי החיבור לחשמל הינו חיוני לשם שמירה על בריאותם והחלמתם. רק בכפרים הבלתי-מוכרים חולי סרטן עלולים לקפח את חייהם, לא מהמחלה עצמה אלא מתופעות הלוואי, שנגרמות עקב הטיפול בה, מכיוון שהמדינה מסרבת לאפשר להם לחיות בסביבה היגיינית.

בג"ץ 8062/05 אינאס אל אטרש ואח' נ' שר הבריאות ואח'

העתירה נדחית: (השופט לוי בהסכמת הנשיא ברק וגרוניס)

יבין פתרונות [מנו] המשיבים את האפשרות שהורי המשיבה יעתיקו את מקום מגוריהם לישוב מוכר המחובר לזרם החשמל. ביום 17.10.05 הוגשה תגובת העותרים להצעת בית המשפט, ובה הסבירו כי לא קיימת אפשרות מעשית להעתיק את מקום המגורים, בעיקר משום שקיים קושי למצוא דירה בשכירות, ואילו עד לבנייתו של בית חדש, גם אם יתקבלו ההיתרים לכך תוך זמן קצר, יחלפו חודשים ארוכים.

"הנה כי כן, לעותרים ניתן סיוע כולל של 16 אלף ש"ח, שגם על פי הערכתם עשוי להספיק להפעלת הגנראטור במשך מספר חודשים. אכן, פיתרון זה רחוק מלהיות פיתרון אופטימלי, **אולם גם אין להתעלם מכך שהיתה זו החלטת העותרים 2 ו-3 לקבוע את ביתם בישוב לא-מוכר, מתוך ידיעה שעקב כך לא יוכלו להתחבר לתשתיות בסיסיות.** במצב זה כל שנותר למשיבים לעשות הוא להקל עד כמה שניתן, וממניעים הומניטאריים, על הפעוטה במצוקתה, שהרי לעניין זה היא בבחינת תינוקות של בית רבן שלא חטאו.

לא מצאנו כי הוכח בפנינו שהמשיבים חטאו באחת העילות המצדיקות את התערבותו של בית המשפט הגבוה לצדק. עם זאת, פעוטה זו נאבקת על חייה, ובמצב זה איש אינו רשאי לעמוד מנגד, גם אם חובה שבדין אינה מוטלת עליו. מכאן, ואף שלא ראינו מקום להושיט לעותרים סעד, אנו סבורים כי טוב יעשו המשיבים אם יקיימו מעקב מתמיד, באמצעות שירותי הבריאות והרווחה, אחר צרכיה של הפעוטה במהלך החודשים הקרובים, ויסייעו להוריה, במישרין או בעקיפין, למלא את כל מחסורה ואת כל הדרוש לה, מתוך תקווה ותפילה שבמהרה תחלים ותשוב לאיתנה."

הנגב כקרקע מוואת

- המקור להלכה – חוק הקרקעות העותומאני סעיפים 6 + 103 החייאת קרקע.
- פקודת הקרקעות המתות הבריטית 1921
- פסיקה ישראלית מאזור ההסדר המיוחד בגליל (שנות השישים) במיוחד בג"צ צאלח בדארן.
- נקבע הכלל לפיו לכאורה כל אדמה המרוחקת מייל וחצי ממקום יישוב שהוקם לאחר 1858 היא מוואת והנטל הוא על הטוען להיפך.
- ב 1964, המלצה למנהל מקרקעי ישראל ששטחים באזור הנגב "שבהם קיים חשש לתביעות מצד הבדווים... יתבעו ע"י המדינה כ-test case לפי סוג מוואת, על יסוד פס"ד ... בדארן.."
- פתיחת הליך ההסדר בנגב כ 3000 תביעות מוגשות בסוף שנות השישים ותחילת השבעים, אך רובן מוקפאות עד לאחרונה.

ההכרעה המשפטית המרכזית פ"ד אל הוואשלה (1984).

■ נקבע כי הקרקע היא מוואת, שהיא רחוקה מרחק רב מכל מקום יישוב. שכפר סיר וכך גם כורנוב אינם יישוב "באזור שבו מדובר לא היה כפר ולא עיבוד, ופרט למאהל בדווי וצמחיית בר שנראתה בשטח היה אזור זה כולו מדבר שומם"

■ שהקרקע לא ראויה לעיבוד,

■ שהתובעים לא עיבדו את הקרקע, או לפחות לא באופן משמעותי

■ שמלומדים מצאו שכל האזור היה שממה
■ ולכן כל הקרקע נרשמת על שם המדינה.

זכות להטבות על
שנת בצורת
וירידה בכמות
העיבוד החקלאי
של הבדואים

PERCENTAGE OF LOSSES OF THE CROPS AT BEERSHEBA
SUB-DISTRICT 1936/37.

No.	Name of Tribe.	Percentage of losses.	Remarks. Reasons of losses.
1.	Azazneh Asiyat	100 %	shortage of rain.
2.	" Mrei't	100	do
3.	" Subeihat	100	do
4.	" Surba	50	do
5.	" Mas'oudiyin	50	do
6.	" Muhammediyin	50	do
7.	" Subhiyin	50	do
8.	" Farahin	50	do
9.	" Sawakhneh	50	do
10.	" Sarahin Latiem	100	do
11.	" " Saad	100	do
12.	Tarebeen As-Sufi	50	do
13.	" Nabaat	100	covered by sand.
14.	" Al-qassar	100	do
15.	" Abi-l-husein	50	Sands and Halaka
16.	" Abu Khatla	70	do
17.	" Abu Setteh	50	do
18.	" Abu Shelhoub	50	do
19.	" Abu Bakreh	50	do
20.	" Zriai	65	do
21.	" Umur	65	do
22.	" Abu Adreh	80	do
23.	" Abu Uoweli	50	do
24.	" Abu Galicun	65	do
25.	" Abu Yahia	65	do
26.	" Abu Su'elik	65	do
27.	" Assani	50	do
28.	" Abu Suheban	75	do
29.	" Wehedat	50	do
30.	" Abu Mui'liq	50	do
31.	" Abu Amra	55	do
32.	" Abu Susien	70	do
33.	Tayaha Zullam Abu Rabia	75	Shortage of rain.
34.	" " " Jweid	75	do
35.	" " " Qrenat	75	do
36.	" Janabib	100	do
37.	" Al Asam	85	do
38.	" Abu Kaff	70	do
39.	" Abu Rigaeq	50	do
40.	" Assani	50	do
41.	" Sh'our	25	Failure of rainfall during March.
42.	" Masemreh	25	do
43.	" Huziel	25	do
44.	" Shulaliyin	25	do
45.	" Abu Libbeh	25	do
46.	" Abu Gugame	25	do
47.	" Abu Shunnar	25	do
48.	" Abu Abdon	30	do
49.	" Bragi	30	do
50.	" Al Assad	30	do
51.	" Bili	25	do
52.	" Bdenat	25	do
53.	" Qalarin	30	do
54.	" Mutush	30	do
55.	" Abu Rashed	30	do
56.	" Bani Ugba	30	do
57.	" Urur	30	do

58.....

1240

Sgd. N. Shaheen.
AGRICULTURAL INSPECTOR,
BEERSHEBA.

247-287, 13 באוגוסט 1934.

1523

משרד חינוך,

תל-אביב.

א.י.

הנדל"ן: ירושלים, רחוב פלמ"ח, 15, ירושלים, 21/8/34

מחיר: 5000 ₪.

אדם הוא אצל הנדל"ן בקשר עם ח'י'ם כ'י. הם ספרו לי כי

הוא אצל הכי טהור, אדם שלם בחכמה אלו.

הם בורשים שישלמו להם 2000 ₪. אדם המכיר את

אדם "החכם" ימלא חשבון (אנדרהס) עם ח'י'ם כ'י. ע"י

ב"כ הנדל"ן ששכר את צ'י'ק אלק עם אה"י אהרן המשיג

אדם המכיר את הקרקע. ע"י אה"י אהרן.

הטעם שצריך זה הוא כפי שמוכרם המוכרם אה"י

צ'י'ק א-1500/1500 ב"כ. אפי השלוחה של המוכרם הנ"ל

אפי הנדל"ן א-2800 ב"כ. הם ס'א'נ'ם שלמו ב"י-ק'פ'י'א'ה

א"כ קרוב ל-1000 ₪.

אם יכלו להחליט עלו שלם אה"י אהרן אה"י אהרן אה"י אהרן.

צ'י'ק אה"י אהרן אה"י אהרן אה"י אהרן אה"י אהרן.

בכ"כ רב

חי' פל"ן

רכישת
קרקעות
באזור
אלסיר

5742/10

8

מדינת ישראל

ס ו ד י

משרד המשפטים
אגף
מחלקת שו"מ והסדר הקרקעות
הלשכה הראשית

בתשובה נא להזכיר:
לר/ק/הס/5(20) -

ירושלים,
טלפון: 4206, 4205 ת. ד. 189
א' חשון, תשי"ג
20 אוקטובר, 1952

אל: שר המשפטים.

מאת: יוסף ריץ
בנימין פישמן
י. שלמון

ועדה מצומצמת לענין ברור שאלת
בעלות קרקעות הבדואים בנגב.

ביום 3 לאבגוסט, 1952, בקשת לכנס נציגים של גורמים מעוניינים
לברור שאלת בעלות קרקעות הבדואים בנגב, בקשר עם השאילתה מספר
348 אשר הגיש חבר הכנסת אמיל חביבי בענין זה.

אנו מבינים שלשם צרכי בטחון, העברו שבטי הבדואים שנשארו
בגבולות ישראל, ממקום מגורם הרגיל, לשטח קבוע שבו הם נמצאים
עד היום הזה. שטח זה אינו שייך להם ואין הם תובעים, ואינם
יכולים לתבע, כל זכויות בעלות ביחס אליו.
הבעיה שלפנינו היא לפיכך בנוגע לתביעתם של הבדואים
הנמצאים כחוק בישראל, לשטחים באזמות הנגב, שהם מחוץ למקום
מגורם כיום.

ידועה העובדה שעוד בזמן שלטון התורכים נמנעו שבטי הבדואים,
ובמקרים גם התנגדו, לרשום קרקעותיהם בספרי האחווה הממשלתיים,
ונמוקם היה שרשום קרקעות יביא במוקדם או במאוחר, לכך שהם יתפטרו
לשרות צבאי, דבר שלו התנגדו הבדואים בתוקף.

עם כבוש הארץ על ידי הבריטים, נמצאו - מלבד המקרים בודדים - כל אדמות הכדואים בלתי רשומות בספרי האחוזה. אף על פי כן, ראו הבדואים את כל השטחים המעובדים על ידם כשטחים שבבעלותם, למרות שלא היו בידם תעודות רשום, השלטונות, הן התורכים והן הבריטים, חכירו בעובדה זו.

דיוננו מצטמצם רק לאותם השטחים שעבדו על ידי הבדואים הנמצאים כחוק בישראל, ובקשר לכך עמדו בפנינו שתי שאלות :- (א) האם העבוד האקסטנסיבי שעבדו הבדואים את אדמות הנוב, במשך תקופת התיישנות, יכולה להקנות להם זכות חוקית לבעלות. (ב) האם יש בידי הבדואים ההוכחות הדרושות להוכחת עבוד האדמות הנדונות.

אשר לשאלה הראשונה, הרי ידועה העובדה שבתקופת שלטון המנדט, נרשמו שטחים נכרים מאד בשם של הבדואים, על יסוד הוכחות שלטחים אלה היו נעבדים על ידם במשך תקופת התיישנות, וחלק חשוב של אדמות אלה העברו, לאחר רשומן, לקרן קימת, לחברות יהודיות אחרות, וכן ליהודים פרטיים. כך שבענין זה ישנם מאות תקדימים, ואנו סבורים שממשלת ישראל לא תוכל, ואינה צריכה, להתעלם מהם.

ואשר לשאלה השנייה : אנו סבורים, שמלבד תעודות הרשום שנתנו בתקופת המנדט לשבטי הבדואים, שיגישו בודאי כהוכחות רשום חלק מאדמותיהם, הרי לא מן הנמנע שיש בידי הבדואים הוכחות חזקה גם לשטחים רבים אחרים, כגון : קבלות תשלום ורקו ועושר, שישמשו כהוכחת עבוד שטחים נכבדים.

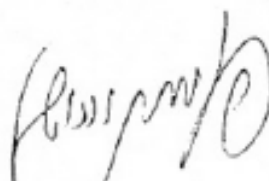
כתוצאה מדיוננו, באנו לידי הסכום הבא :-

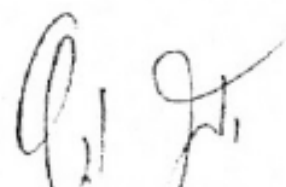
(א) אנו סבורים שאין להמנע מלהכיר בזכויות הבדואים לבעלות אותם השטחים שיוכחו שהיו בעבודם, תקופה ארוכה (תקופת התיישנות).

(ב) שאם הממשלה סבורה שמסעמי במחון יש להחזיק את
הבדואים צמודים לאותם השטחים שהוקצבו להם על ידי
שלטונות הצבא, יש להמנע, לפי שעה, מפתח את משרד
רשום הקרקעות בבאר-שבע.

(ג) יש להאיץ בממשלה להעביר בהקדם האפשרי את חוק
רכישת מקרקעים (אשור פעולות ופצויים) תשי"ב-1952,
כך שיאפשר להעביר לרשות הפתוח את אותם השטחים
שהיו אי פעם בעבודם של הבדואים ושחא האפשרות
לפצות את אותם הבדואים שיוכיחו בעלות לשטחים הנ"ל,
בין על ידי העברת אותם המקרקעים שהוקצו למושב
הבדואים בנגב על ידי שלטונות הצבא⁶, או על ידי
פצויים כספיים.

ב. פישמן

י. פלמון

י. גיבון

סיכום והצעות לפיתרון I

- קריטריונים אוניברסאליים ותפיסה אזרחית. זכות לשוויון וזכות לדיור וכן זכות לפיצוי עבור נטילת אמצעי ייצור.
- - חוק להסדרת הזכויות העמומות במקרקעין - חלק כללי + חלקים ספציפיים. לכל הקבוצות: המפתח זכות לדיור וזכות לשוויון.
- קריטריונים נוספים - משך זמן החזקת הקרקע, צרכים וכו'.
- תקבולים קרן לבניה לדיור + סבסוד משכנתאות באופן סביר. העדפה מתקנת בהקצאת קרקעות - ערבים, פריפריה. שינוי גבולות בין מועצות אזוריות, ערי פיתוח וישובים ערבים.

סיכום והצעות לפיתרון II

- החלת עקרון של שוויון אזרחי על כל תחומי הקרקע
- מיסוי פרוגרסיבי משמעותי את כל ההטבות הניתנות, מעבר להעברת הבית עצמו לחכירה לדורות של בעליו.
- סבסוד משכנתאות ובניה ציבורית למגורים והשכרה.
- דמוקרטיזציה של מנגנוני קבלת ההחלטות השונים (ממ"י ועדות תכנון, וכו').
- מועצת מקרקעי ישראל. נציגות הרבה יותר מייצגת. שקיפות. דיונים פתוחים לציבור.

סיכום והצעות לפיתרון III

פיתרון מוסכם עם הבדואים בדרך חוץ משפטית

- הצעות CBI למו"מ בין הצדדים
- לקראת מו"מ בלתי פורמליסטי:
- הארץ: 27/02/07 שטרית: ועדה תקבע הסדר
פינוי-פיצוי לבדווים בנגב
- מחצית מחברי הוועדה יהיו בדווים, ובראשה
יעמוד שופט עליון בדימוס; בכפרים הלא מוכרים
מברכים על ההחלטה